

İNSAN HAKLARINI KORUMA MEKANİZMASI OLARAK OMBUDSMANLIK KURUMU: RUSYA FEDERASYONU ÖRNEĞİ*

The Ombudsman Institution as a Mechanism to Protect Human Rights: Russian Federation Example

Dr. Öğr. Üyesi Elvettin AKMAN** - Aizat CHIFTCHI***

Geliş Tarihi: 12.11.2018 Yayına Kabul Tarihi: 25.11.2018

Öz

Ombudsmanlık kurumu kurulduğu tarihten itibaren birkaç değişikliğe uğrasa da devlet organlarına karşı insan hak ve özgürlüklerini korumak ve ihlal edilen hakların iade edilmesini tavsiye etmek gibi asli görevini sürdürmektedir. Yürütme organının faaliyetlerinin hukuki temellerini ve yasallığını denetleyen ombudsmanlık kurumu, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde etkin bir şekilde faaliyet göstermektedir. Rusya Federasyonu'nda ise, bu kurum 12 Şubat 1997 tarihinde imzalanan "Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı ile İlgili" federal yasa ile yürürlüğe girmiştir. Rusya Federasyonu parlamentosu tarafından atanan ve aynı zamanda bağımsız bir şekilde çalışan ombudsman; devlet memurları ve/veya devlet organları tarafından ihlal edilen insan haklarının iade edilmesi konusunda devlet ve vatandaşlar arasındaki bir köprü rolünü üstlenmektedir. Çalışmada Rusya Federasyonu'nda ombudsmanlık kurumunun ortaya çıkışının, yapısının ve işleyişinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda çalışmada Rusya Federasyonu'nda insan haklarını koruma mekanizmaları, ombudsmanlık kavramı, Rusya

Abstract

Although the ombudsman institution has undergone several changes since its inception, it retains its primary duty - to protect human rights and freedoms against state bodies and recommend the restoration of violated rights. The Ombudsman institution, which controls the legal basis and the legality of the activities of the executive body, is active in many countries of the world, especially in European countries. In Russian Federation this institution entered into force on 12 February 1997 in accordance with "The Law on Ombudsman for Human Rights in Russian Federation". Ombudsman appointed by the Parliament of the Russian Federation and working independently; assumes the role of a bridge between the state and its citizens for the restoration of human rights violated by government officials and/or government bodies. In this study, it is aimed to reveal how the ombudsman institution emerged, its structure and functioning in Russian Federation. In this context, the study discussed the mechanisms for the protection of human rights in the Russian Federation, the concept of ombudsman, historical development in the Russian Federation, types of

* Ombudsman, Rusya Federasyonu İnsan Hakları Yüksek Komiseri olarak kullanılmaktadır. Ancak çalışmada uluslararası kullanımı dikkat alınarak ombudsman kavramı kullanılmıştır.

** Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, elvettinakman@sdu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2303-840X

*** Bilim Uzmanı, Kırgızistan, ayzat.narmambetova@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2139-8957

Federasyonu'ndaki tarihsel gelişimi, Rusya Federasyonu'nda ombudsmanlık türleri, seçimi, yetki ve görevleri ile başvuru şartları ve değerlendirmeler ile bölge ombudsmanlık kurumları ele alınmıştır. Ombudsmanlık kurumu yıllık raporları çerçevesinde mevcut durum ortaya konulmuştur.

ombudsman in the Russian Federation, elections, powers and responsibilities, conditions of treatment and their consideration, as well as ombudsman institutions in the regions. The current situation at the Ombudsman Institute was created through annual reports.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Ombudsman, Ombudsmanlık Kurumu, Rusya Federasyonu.

Keywords: Human Rights, Ombudsman, Ombudsman Institute, The Russian Federation.

GİRİŞ

İki yüz yılı aşkın bir süredir ortaya çıkarak dünyanın yüzden fazla ülkesinde faaliyet göstermekte olan ombudsmanlık kurumu, kötü yönetim ve yasadaki boşluklardan dolayı meydana gelen insan hakları ihlali gibi durumlarda insan haklarının iadesi için çabalayan ve bu tür olayların engellenmesi için yasaların iyileştirilmesi ve vatandaşların hukuki anlamda aydınlanması için çalışan günümüzün en önemli kurumlarından birisi haline gelmiştir. İsveç'te ortaya çıkmış ve sonrasında diğer Avrupa ülkeleri başta olmak üzere Asya ve Afrika ülkelerine kadar yaygınlaşmıştır.

Totaliter yönetim sistemini benimseyen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin 1991 yılında dağılması neticesinde 15 devlet bağımsızlığını ilan etmiştir. Eski düzenin yıkılmasıyla ortaya çıkan Rusya Federasyonu'nda birçok alanı kapsayan yasal düzenlemeler ve yeniden yapılanma süreci başlatılmıştır. Ayrıca insan hak ve özgürlüklerinin iyileştirilmesi kapsamında çeşitli adımlar atılmıştır. 1996 yılında kabul edilen "Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı" ile ilgili yasa bu doğrultuda atılan en önemli adım olarak gösterilebilir. Zira ombudsman devlet ile vatandaş arasında bir köprü olarak vatandaşlardan devlet kurumları ile ilgili gelen şikayetleri değerlendirerek bir nevi vatandaş avukatı rolünü üstlenmektedir.

SSCB'nin dağılmasıyla 1990'lı yıllardan itibaren devam eden kriz; suç oranındaki artışı, vatandaşların hak ve özgürlüklerinin azalması, yürürlükte olan mevzuatın birçok alanda ihlal edilmesi gibi olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Söz konusu etkenler insanların hak ve özgürlüklerini koruma alanında ek mekanizmalara ihtiyaç olduğunu göstermiş ve 1996 yılında ombudsmanlık kurumunun oluşturulması, demokratik reformun en önemli adımlarından birisi olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada öncelikle, ombudsman kavramı açıklanmıştır. Sonrasında ombudsmanlık kurumunun Rusya Federasyonu kamu yönetimi sistemindeki yeri, tarihsel gelişimi, yapısı, ombudsman seçimi, işleyişi, bölge düzeyinde ombudsmanlık ve Rusya Federasyonu'nda ombudsmana gelen şikayetler güncel veriler ışığında ele alınmıştır.

1. RUSYA FEDERASYONU'NDA İNSAN HAKLARINI KORUMA MEKANİZMALARI

Günümüzde demokratik ülkelerde farklı denetim mekanizmaları mevcut olmasına rağmen vatandaşların hakları idari suistimalden yeteri kadar korunmamaktadır. Bu nedenle insan haklarını korumak için ek bir denetim mekanizması olarak seçilen ombudsmanlık kurumu birçok ülkede yönetimin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Berdnikov, 2015: 34). Hukuk devleti olma yolunda ilerleyen Rusya Federasyonu'nun devlet ile sivil toplum arasındaki bağın güçlenmesine, geliştirilmesine ve işbirliği içinde olmasına vurgu yapması gerektiği söylenir. Bu süreç devam ederken ülkede mevcut olan yargısal ve özellikle de yargı dışı insan haklarını koruma mekanizmalarının önemi büyüktür. Yargı dışı mekanizmalardan biri olan ombudsmanlık kurumu, devlet organları tarafından ihlal edilen insan haklarının iade edilmesi konusunda son derece kritik öneme sahiptir (Balayan, 2012: 122). Ombudsmanın kararları yasal bağlayıcılık taşımadığından, şikâyet edilen devlet organının onun şikâyetlerini çok fazla dikkate almama olanağı da vardır. Ama “güçlü ombudsmanı” olan ülkelerde bu durum genelde söz konusu olmamaktadır (Tharkaho, 2008: 4).

Yukarıda bahsedildiği gibi Rusya Federasyonu'nda yargısal ve yargı dışı olmak üzere iki çeşit insan hak ve özgürlüklerini koruma mekanizması vardır. Yargı dışı mekanizmalar arasında yürütme organlarının yeri son derece önemlidir. Yürütme organları, bir yandan hak ve özgürlük ilkelerini onaylayan yasaların gerekçelerini yerine getirmekle yükümlüken, diğer yandan hak ve özgürlüklerin ihlalini önlemek için yasal düzenlemeler geliştirmek gibi idari güce sahiptir (Nebratenko, 2015: 13).

Bugün, ülkede faaliyet gösteren ombudsmanlık kurumu insan haklarını koruma ve ihlal edilen hakların iadesi konusunda yargı dışı sistemindeki yerini tasdik etmiştir. Ombudsman, devlet organları ve memurlarının faaliyet ve kararlarında insan hak ve özgürlüklerini koruyup korumadıkları ile ilgili

denetim yapmaktadır. Diğer ilgili kurumlardan farklı olarak ombudsmanlık kurumu spesifik yetkilere sahiptir, ayrıca Avrupa ülkelerindeki ombudsmanlık kurumlarına göre Rusya Federasyonu ombudsmanlık kurumunun daha geniş yetkileri vardır (Musaeva-Gadjimahadov, 2014: 26). Bu ise ülke vatandaşlarının daha çok korumasız olduğunun, devlet organları ve/veya memurları tarafından insan hak ve özgürlüklerinin daha sık ihlal edildiğinin bir kanıtı olabilir. Vatandaşların devlet organları tarafından ihlal edilen haklarının iade edilmesi için ek koruma mekanizmalarına ihtiyaç duyması, ombudsmanın görevini son derece kritik hale getirmektedir. Bu sebepten dolayı Rusya gibi demokrasinin tam oturmadığı ülkelerde ombudsmanlık kurumuna klasik anlamından daha geniş görevler yüklenmekte ve kurumdan daha çok şey beklenmektedir.

Demokratik ülkelerde insan haklarını korumanın farklı araçları (yargı, siyasi ve kamu) olmasına rağmen vatandaşlar idari ihlallerden yeteri kadar korunabilmiş değildir (Şeyenkov, 2006: 36). Ombudsmanlık kurumunun asıl işlevi; devlet organlarının eylemlerinin adaletli ve yasa çerçevesinde olmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda vatandaşların devlet organlarına veya devlet memurlarına yönelik şikâyetlerini incelemek ombudsmanın çalışmalarının ana yönünü oluşturmaktadır (Borisov, 2011: 10). İnsan hakları devlet organları tarafından ihlal edilmediği, yargı sisteminin vatandaşlara açık ve güvenilir olduğu zaman ombudsmana gelen şikâyetlerin oldukça az olacağı öngörülebilir. Bunun aksine ombudsmana gelen şikâyetlerin çok olması adı geçen kriterlerin devlet memurları tarafından yerine getirilmediğini göstermektedir (Kokarev, 2009: 116). Çalışmanın ilerleyen kısımlarında ombudsmanlık kavramı, Rusya Federasyonu'nda ortaya çıkışı ve gelişimi başta olmak üzere yapısı ve genel işleyişi hakkında bilgilere yer verilmiştir.

2. RUSYA FEDERASYONU'NDA OMBUDSMANLIK

Rusya Federasyonunda ombudsmanlık kurumunun alt yapısı 1991 yılında uluslararası normlara uyum sağlama, demokratikleşme talepleri ve toplumsal problemlerde meydana gelen artış gibi sebeplerden ötürü 1997 yılı itibari ile resmi olarak faaliyete girmiştir. Aşağıda genel olarak ombudsmanlıktan bahsedildikten sonra Rusya Federasyonu'nda ombudsmanlık kurumu ile ilgili detaylı bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Genel Olarak Ombudsmanlık

Köklerini İsviçre'den alan ve günümüzde yargı dışı insan haklarını korumanın en önemli mekanizmalarından biri haline gelen ombudsmanlık kurumu birçok ülkede etkin bir şekilde faaliyet göstermektedir. Fakat halen ombudsman kavramının tam bir tanımı olmayıp, en genel tanımı uluslararası avukatlar birliği tarafından “anayasa veya yasama organının kararı ile öngörülmüş, yasama organına hesap veren, mağdurların şikâyetlerini dikkate alan veya kendi iradesine göre hareket eden ve araştırma yapmaya, düzeltilmesi gereken noktaları göstermeye ve rapor sunmaya yetkili olan bağımsız bir üst düzey kamu görevlisi tarafından yönetilen hizmettir” şeklinde yapılmıştır (Borisov, 2011: 11).

Devlet kurumları veya yetkilileri tarafından mağdur kişilerden gelen şikâyetleri kabul edip inceleyen ve inceleme sonucu söz konusu şikâyetçinin haklılığı tespit edildiğinde haklarının iadesi için arabuluculuk yapan bağımsız devlet yetkilisine ombudsman adı verilmektedir (Frank, 1970: 467). Ombudsman, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini korumak için tüm devlet organları ve devlet memurlarını parlamento adına kapsamlı ve sürekli olarak denetleyen parlamento tarafından yetkilendirilmiş güvenilir, bağımsız kişi olarak tanımlanabilir (Evseyev-Lyadova-Lyadova, 2015: 89). Kanada Yüksek Mahkemesi ise ombudsmanlık kurumunu, kendisine verilen güç ile yasama, yürütme ve yargı organlarının çözemediği sorunları ele alıp çözmeye haklı olduğu şeklinde ifade etmiştir (Reif, 2000: 2).

Yukarıda literatür taraması neticesinde elde edilen farklı tanımlara Arklan (2006: 84) çalışmasında yer vermiştir. Arklan tarafından literatürde ombudsman ile ilgili yapılan pek çok tanım irdelenmiş ve şöyle bir ortak tanım ortaya konulmuştur: “Ombudsman, sorunlara ilişkin rapor düzenleyebilen, düzeltme tavsiyeleri verebilen, soruşturma gücü olan, kendi kişisel inisiyatifini kullanabilen, çalışanlar ve devlet daireleri tarafından incitilmiş, mağdur edilmiş insanların şikâyetlerini dinleyen, anayasa ve parlamento tarafından desteklenen, parlamentoya karşı sorumlu olan yüksek derecede bir hükümet memurudur”. Başka bir ifade ile ombudsman vatandaşların idarenin yanlış ya da kötü uygulamalarında ona yardımcı olan, yapılan şikâyeti değerlendirerek idareye tavsiyede bulunan ve yasama organı tarafından seçilerek işbaşına getirilen kişilerdir (Gişi, 2017: 7).

Kamu yönetimini denetlemek için bağımsız yetkilere sahip üst düzey kamu görevlisinin başkanlığında faaliyet gösteren ombudsmanlık kurumu çağdaş demokratik devletin bir özelliği ve standardı haline gelmiştir (Diaw, 2008: 1). Günümüzde devlet organlarının ve memurlarının çok fazla, bürokrasi seviyesinin çok yüksek, mahkemelerin oldukça yoğun olması vatandaşların haklarının çiğnendiğini ve o hakları korumak için idari keyfiliğe karşı ek koruma araçlarının gerekli olduğu görünmektedir. Bu doğrultuda herhangi bir vatandaş kendisi ile ilgili verilen idari karar, söz konusu kararın verilme süreci veya devlet memurlarının hareketlerinden memnun olmadığı durumlarda ombudsmana başvurabilmektedir. Genel olarak parlamenter yönetim sistemini benimsemiş ülkelerde faaliyet gösteren ve ne devlet ne de mahkeme organı olan ombudsman, diğer kurumlardan farklı olarak şikâyetleri değerlendirirken sadece yasal ihlallere bakmaksızın insanlık, dürüstlük ve adalet gibi kriterleri de göz önünde bulundurmaktadır (Simanovskiy, 2013: 88).

İnsan hak ve özgürlüklerinin koruyucusu olarak tanımlanabilen ombudsman asıl olarak mağdur olan kişilerin haklarının iadesi veya kamu görevlileri/organları tarafından verilen yanlış kararların iptal edilmesini amaçlamaktadır (Abedin, 2011: 900). Ombudsmanlık, kötü yönetim ve adaletsizliğin çeşitli örneklerini kamuoyuna getiren ve böylece şeffaflığı kolaylaştıran benzersiz bir kurum olarak ifade edilmektedir (Rowat, 1968: 292). Ombudsmanlık ile ilgili farklı ülkelerdeki uygulamalar incelendiğinde ülkeler arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Özellikle farklı işlev ve fonksiyonlar üstlenildiğinden harekete geçme yönteminden yapılanmaya kadar farklı uygulama örnekleri söz konusudur. Sonuç olarak bu çerçevede değerlendirildiğinde ombudsmanlık kavramının da evrensel bir tanımını yapmak hiç kolay değildir (Kutlu, vd., 2018: 18).

2.2. Rusya Federasyonu'nda Ombudsmanlık Kurumunun Tarihsel Gelişimi

İlk olarak 1809 yılında İsveç'te faaliyet göstermeye başlayan ombudsman, Türk Dil Kurumu tarafından "kamu denetçisi" olarak tercüme edilmiştir (TDK, 2018). Köklerini İsveç dilinden alan ombudsman kelimesi "vekil", "temsilci" veya "yetkili temsilci" anlamına gelmektedir (Finkel, 2006: 6). Her ülkede değişik adlar taşıyan ombudsman, Fransa'da arabulucu, Polonya'da vatandaş hakları komiseri ve İspanya'da halk koruyucusu gibi isimlerle

anılmaktadır. Bu isimlerden uluslararası düzeyde en yaygın olarak “ombudsman” kavramı kullanılmaktadır. Finlandiya (1919), Norveç (1952), Danimarka (1955), Batı Almanya (1957), Yeni Zelanda (1962), İsrail (1966), İngiltere (1967) vb. 100’den fazla ülkede ombudsmanlık kurumu kurulmuştur (Evseyev-Lyadova-Lyadova, 2015: 88).

Birçok kaynakta ombudsmanlık kurumunun ortaya çıkış ülkesi olarak İsveç geçiyor olsa bile kurumun çok daha önceden Osmanlı İmparatorluğu’nda faaliyet gösterdiğini öne süren kaynaklar da bulunmaktadır. Örneğin, bazı bilim adamları ombudsmanlık kurumunu oluşturma fikri Kral 12. Charles’ın 1713 yılında İstanbul’da iken ortaya çıkması Osmanlı devletinde faaliyet gösteren muhtesip kurumundan ilham alması ile ilgili olduğunu savunmaktadırlar (Diaw, 2008: 78).

Coşkun ve Günaydın tarafından kaleme alınan “Ombudsmanlığın Kökeni Meselesi Bağlamında Türk-İslâm Devlet Geleneğinde Şikâyet Hakkının Kurumsal Tekâmülü” (2015: 55-56) çalışmalarında Türkiye’de ombudsmanlık üzerine yapılan çalışmaların kökenin Osmanlı Devleti’nde olduğu belirtilmekle birlikte, birçok kurum isminin aktarıldığı, kurumlar üzerinde fikir birliğinin bulunmadığı, bu çalışmaların çoğunda bugün bilinen ombudsmanlıktan hareketle geçmiş kurumların yorumlanması yoluna gidildiği, ancak ombudsmanlığın ilk hali de dâhil olmak üzere bu kurumsal yapıların çoğunun mahkeme niteliğinde olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Ombudsman’ın Osmanlı Devleti’ndeki tarihi kökeninin; kurum bakımından Divan-ı Hümayuna, makam bakımından Sadrazama, soruşturma usulü bakımından ise mehayif teftişine dayandığı yönünde kanaat ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Bugünkü haliyle ombudsmanlık kurumu 2. Dünya savaşıdan sonra insan haklarını korumaya yönelik önemin artmaya başlamasından dolayı bu alanda birçok uluslararası hukuk belgesinin imzalandığı dönemde yaygınlaşmaya başlamıştır (Borisov, 2011: 10). Sonuç olarak dünyanın birçok ülkesinde faaliyet gösteren ombudsmanlık kurumu klasik anlamındaki parlamentoya bağlı olan ombudsmanın yanında çocuk, hapisane mahkûmları, üniversite öğrencileri, askerler vb. bir takım türleri de kurulmuştur (Tharkaho, 2008: 2).

Ombudsman, ülkeden ülkeye değişmek üzere ortalama 4 ile 8 yıllık süre için atanmaktadır. Örneğin ombudsman, Polonya ve Finlandiya gibi ülkelerde 4 yıl, Hollanda ve Fransa’da 6 yıl ve Hırvatistan’da 8 yıl görev süresi ile

atanmaktadır. İngiltere’de ise ombudsmanın görev süresi belirtilmemiş olup, 65 yaş sınırı konulmuştur. Bazı ülkelerde görev için hukukçulara, avukatlara veya devlet memurlarına öncelik verilirken, diğer ülkelerde ise insan hakları ve özgürlüğü alanında tecrübe sahibi olması gerekli görülmüştür. Fakat neredeyse ombudsmanın faaliyet gösterdiği tüm ülkelerde güveni boşa çıkarmak veya görevini yerine getirememek ombudsmanın görevine son vermek için yeterli sebepler arasındadır (Tharkaho, 2008: 4).

1991 yılında SSCB’de totaliter rejiminin dağılması sonucu toplumun ve devletin genel olarak demokratikleşmesi ve Rusya devletinin insan haklarını koruma alanında uluslararası yasal normlara uyma çabası ombudsmanlık kurumunun gelişmesi için uygun zemin hazırlamıştır. Zira SSCB’nin dağılmasıyla başlayan kriz; suç oranında artışı, vatandaşların hak ve özgürlüklerinin azalması, yürürlükte olan mevzuatın birçok alanda ihlal edilmesi gibi karışıklıklara sebep olarak ombudsmanlık kurumuna ihtiyaç olduğunu göstermiştir (Meşkova-Sinçuk, 2014: 21). Dolayısıyla bu kurumun oluşturulması, demokratik reformun en önemli başarılarından biri olarak değerlendirilebilmektedir (Evseyev-Lyadova-Lyadova, 2015: 87).

Bilindiği gibi 1991 yılından önce devlet merkezli bir yapı söz konusu olup, insan hakları ve özgürlüğü konuları çok konuşulan ve tartışılan konular arasında değildi. Fakat Rusya Federasyonu’nun oluşması ile bu konular devlet tarafından gözetilerek çeşitli yasal düzenlemeler neticesinde farklı kurum ve kuruluşlardan oluşan insan hakları koruma mekanizmaları geliştirilmiştir (Meşkova-Sinçuk, 2014: 21). Bu kapsamda ülkede ombudsmanlık kurumunu oluşturmanın fikri ilk olarak 22 Kasım 1991 yılında Sovyet Rus Sosyalist Cumhuriyeti’nin Yüksek Konseyi tarafından imzalanan “İnsan ve Vatandaşın Hak ve Özgürlükleri Beyannamesinde” yasal olarak belirtilmiştir. Söz konusu beyannamenin 40. maddesine göre oluşturulan parlamento insan hakları komiseri yani ombudsman; Yüksek Konsey tarafından 5 yıllık süreye atanarak milletvekilleri ile aynı dokunulmazlığa sahip olup parlamentoya karşı hesap verebilir durumundadır. Bu beyannamenin temelinde ombudsmanın yetki ve görevlerini içeren yasa projesinin hazırlanması öngörülmüştü, fakat o günlerin şartlarında öyle bir yasa hazırlanmamıştır (Evseyev-Lyadova-Lyadova, 2015: 87).

1990’lı yıllarda insan hakları konusunda çok fazla ilerleme kaydedilmesi nedeniyle yerel düzeyde oluşturulan insan hakları komisyonları ileride

Cumhurbaşkanlığı komisyonu ve federe komisyonlar olarak genişletilmiştir. 1993 yılının Kasım ayında Boris Yeltsin tarafından ombudsmanlık kurumunun tüm işlevlerini yerine getiren insan hakları komisyonu kurulmuştur. Söz konusu komisyonun ana faaliyet alanları; insan hakları ve özgürlüğünün garantörü olan cumhurbaşkanının yetkilerini yerine getirme, insan hak ve özgürlüklerine saygı duyma, uluslararası hukuk ve yasalar ile tanınan insan hak ve özgürlükleri alanında uluslararası işbirliğini güçlendirme konularında destek olmaktır. Bunun için komisyonun; devlet ve yerel yönetim organları, insan hakları örgütleri ve kitle iletişim araçları ile işbirliği yapması gerekmektedir (Dadaşeva, 2006: 56).

Ombudsmanlık kurumu, 1993 yılında imzalanan Rusya Federasyonu Anayasasınının 103. maddesine göre kurulmuştur. 1996 yılında “Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı” federal yasası kabul edilene kadar 4 Ağustos 1994 yılında imzalanan “İnsan Hakları Ombudsmanının Yasal Görevlerini Sağlamak İçin Önlemler” adlı cumhurbaşkanı kararnamesine göre faaliyet göstermiştir (Evseyev-Lyadova-Lyadova, 2015: 88).

25 Aralık 1996 yılında parlamento tarafından “Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı ile İlgili” federal yasa kabul edilmiştir. Bu yasa 12 Şubat 1997 yılında Federal Konseyin onayını alarak 26 Şubat 1997 yılında cumhurbaşkanı tarafından imzalanmıştır (Meşkova-Sinçuk, 2014: 24). Yasada ombudsmanlık kurumunun Rusya Federasyonu Anayasasına uygun olarak vatandaşların hak ve özgürlüklerini devlet korumasına almak, bu hakların devlet organları, yerel yönetim organları ve devlet memurları tarafından uygulanması ve saygı gösterilmesini garantiye almak amacıyla kurulduğu belirtilmiştir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yasası, 1997: mad. 1).

1997 yılında çıkarılan yasa, ombudsmanın statüsünü, yetkilerini, göreve atanma ve görevden alınma prosedürünü, görevini yerine getirme sürecinde herhangi bir devlet organına ve memuruna hesap vermediğini ve onlardan bağımsız olduğunu belirlemiştir (Evseyev-Lyadova-Lyadova, 2015: 88). Bunun yanında Rusya Federasyonu bölgelerinde de ombudsmanlık kurumunun oluşturulması öngörülmüştür. Bugün Rusya’da 85 bölgede ombudsmanlık kurumu faaliyetlerine devam etmektedir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Kurumu, 2018).

2.3. Rusya Federasyonu'nda Ombudsmanlık Türleri

Rusya Federasyonu ombudsmanlık kurumu, ülke sınırları içerisinde yaşayan insanların hak ve özgürlüklerini korumanın ek garantörü olarak son derece önemli bir rolü üstlenmektedir. Avrupa ülkelerinde çok etkin bir şekilde faaliyet göstermeye devam eden ombudsmanlık kurumu Rusya'da nispeten daha genç sayılmaktadır. Ülke genelinde ve her bölgede ayrı faaliyet gösteren ombudsmanlar arasında hiyerarşik ilişki söz konusu değildir (Nabiev, 2016: 42). Dünyanın birçok ülkesinde bulunan ombudsmanlık kurumunun 3 türü vardır. Bunlar (Berdnikov, 2015: 34):

- **Yürütme Ombudsmanı**; yürütme gücünün bir parçası olarak, hükümet veya cumhurbaşkanı tarafından atanmakta ve onlara karşı hesap vermektedir. Çok nadir rastlanan bir tür olan yürütme ombudsmanına, bakanlar tarafından atanan ve arabulucu adını taşıyan Fransa'daki ombudsmanlık kurumu ve ABD'nin bazı eyaletlerindeki ombudsmanlar örnek verilebilir.
- **Bağımsız Ombudsman**; iktidarın yasama, yürütme ve yargı gücüyle aynı düzeyde olan, cumhurbaşkanı veya parlamento tarafından atanan iktidarın özel bir dalını temsil eden ombudsman türüdür. Fakat aynı zamanda kendini atayan organa karşı bağımsız olarak çalışmaktadır. Bu tür ombudsman Portekiz, Namibya ve Hollanda gibi ülkelerde faaliyet göstermektedir.
- **Parlamentar Ombudsman**; parlamento tarafından atanmakta veya seçilmekte ve parlamentoya hesap vermektedir. Parlamentonun bir organı olarak bilinmesine rağmen ona verilen çok geniş yetkiler sayesinde parlamentodan bağımsız ve özerk olması sağlanmıştır.

Yürütme ombudsmanının gerçek anlamıyla ombudsman olup olmadığı ve ombudsmanın en önemli özelliklerinden biri olan bağımsızlık kriterinin sağlanıp sağlanmadığı tartışmaya açık bir konudur. Onun aksine parlamenter ombudsman en çok yaygın olan ve neredeyse demokrasi ilkelerini benimsemiş tüm ülkelerde mevcut olan ombudsman çeşididir.

Temel insan haklarını ve özgürlüğünü anayasa çerçevesinde korumanın en önemli mekanizmalarından biri olan ombudsmanlık kurumu Rusya

Federasyonu'nda da önemli bir yere sahiptir. 2015 yılı itibariyle Rusya Federasyonu ombudsmanı ve 85 bölgedeki ombudsmanlar ile birlikte faaliyet göstermektedir. Ayrıca ombudsmanlık kurumu federal düzeyde faaliyet gösteren çocuk hakları ombudsmanı ve işadamları hakları ombudsmanı; bölgesel düzeyde faaliyet gösteren çocuk hakları ombudsmanı, bazı bölgelerde yaşayan yerli halkların ombudsmanı ve bölgesel insan hakları ombudsmanlarından oluşmaktadır (Evseyev-Lyadova-Lyadova, 2015: 87).

Ombudsman tespit ettiği insan hakları ihlalleri durumunda herhangi bir devlet organına emir verememekte, sadece hakların iadesi için tavsiyede bulunabilmektedir. Ayrıca kendisi de hiçbir kuruma bağlı olmayıp bağımsız bir şekilde faaliyet göstermektedir. Ombudsmanın bağımsız bir şekilde çalışması vatandaşlar açısından devlet organlarından hesap sorabilen bağımsız ve tarafsız arabulucu pozisyonunu güçlendirerek kuruma olan güveni sağlamaktadır. (Meşkova-Sinçuk, 2014: 22). Fakat bunun yanı sıra ombudsmanlık kurumuna gelen şikâyet ve başvuruları incelemek için oldukça geniş özgürlükler öngörülmüş ise de ombudsman yasama inisiyatifi gösterememesi ve anayasa mahkemesine başvuramaması 1997 yılında çıkarılan yasanın eksiklikleri olarak ifade edilebilir (Kombarov, 2009: 29).

2.4. Ombudsmanın Seçimi

Ombudsman Rusya Federasyonu Parlamentosu tarafından oy çokluğu ile gizli oylama sonucu atanır ve görevden alınır (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yasası, 1997: mad. 8). Ombudsmanlık görevine 35 yaşını doldurmuş insan hakları ve özgürlükleri konusunda bilgi ve tecrübe sahibi ve Rusya Federasyonu vatandaşı olan kişi atanabilmektedir. Görev süresi 5 yıl olmak üzere en fazla 2 dönem çalışabilmektedir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yasası, 1997: mad. 6, 10). Ombudsman adayları cumhurbaşkanı, üst meclis, milletvekilleri veya milletvekilleri birliği tarafından eski ombudsmanın görev süresi bitmesinden bir ay önce parlamentoya sunulabilir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yasası, 1997: mad. 7).

Ombudsman görevi süresince dokunulmazlığa sahiptir, dolayısıyla parlamento onayı olmadan cezai veya idari sorumluluk uygulanamaz. Başka bir ifade ile tutuklanamaz ve istisnai durumlar dışında aramaya tabi tutulamaz (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yasası, 1997: mad. 12).

Ombudsmanın görev süresi bitmeden aşağıdaki gibi durumlarda görevine son verilebilir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yasası, 1997: mad. 13):

- Söz konusu yasanın 11. maddesinde belirtilen yasakların herhangi biriyle uğraşıyor olması (siyasi faaliyetlerde bulunmak, yabancı bir ülkenin vatandaşı olmak vb.);
- Ombudsmana karşı mahkemenin mahkûmiyet kararının yürürlüğe girmesi;
- Ombudsmanın sağlık durumundan veya başka sebeplerden dolayı en az 4 ardışık ay görevine devam edememesi;
- Kendi iradesi ile parlamento kararı sonucu görevden alınabilir.

2.5. Yetki ve Görevleri

Gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren ombudsmanlık kurumunun asıl görevlerinden biri yönetim organlarının eylemlerini ve yasal normların vatandaşlara karşı uygulanma şeklini denetlemek olduğundan, Rusya Federasyonu gibi demokratikleşme sürecini tamamlayamamış ülkelerde ombudsmanların işlevleri daha geniş olabilmektedir. Bunun önemli sebeplerinden biri olarak söz konusu ülkelerde mevcut yargı sistemi ve yargı dışı vatandaş haklarını koruma yöntemleri etkin bir şekilde çalışırken, Rusya Federasyonu'nda insan haklarını koruma mekanizmalarındaki yetersizliklerden dolayı geniş yetkilere sahip başka bir mekanizmanın, yani ombudsmanın rolü büyüktür. Başka bir ifade ile Rusya'daki ombudsmanın geleneksel yetkilerine ek olarak ihlal edilmiş insan haklarını iade etme, varsa eksiklikleri bulup geliştirmek amacıyla insan hakları alanında yürürlükte olan yasa ve normların analizlerini yapma vb. yetkileri de vardır (Meşkova-Sinçuk, 2014: 22). Genel olarak ombudsmanın çalışmalarının ana yönlerini aşağıdaki gibi belirtmek mümkündür (Borisov, 2011: 12; Bozalan, 2016: 101):

- İnsan haklarını koruma ve aydınlatma faaliyetleri,
- Yasaların hazırlanmasında ve uygulanmasında katkı sağlama ve analitik çalışmalar yapma,
- Rapor hazırlama, şikâyet ve önerileri iletme vb. yollarla devlet organları ile işbirliği içerisinde olma,

- Uluslararası işbirliği.

Rusya Federasyonu ombudsmanı, federal anayasanın 1. maddesine göre vatandaşların hak ve özgürlüklerinin korumasını devlet garantisi altına almak, merkezi yönetim ve yerel yönetim organları ile devlet memurları tarafından kurallara uyulması ve saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ombudsmanın insan haklarını koruma faaliyetlerinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi uluslararası yasal araç ve kurumlar tamamlamaktadır. Ombudsmanın temel amaç ve faaliyet alanları aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Evseyev-Lyadova-Lyadova, 2015: 91-92):

- Vatandaşların hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesi ile ilgili gelen şikâyetleri incelemek ve bu yönde tedbirler almak,
- Rusya Federasyonu'nun insan hakları alanında kabul ettiği yasaları analiz etmek ve iyileştirmek, uluslararası hukuk tarafından kabul görmüş genel normlara uygun hale getirilmesi için tavsiyeler hazırlamak,
- İnsan hakları alanında uluslararası işbirliğini geliştirmek,
- İnsan hak ve özgürlükleri, onları korumanın şekil ve yöntemleri konusunda yasal eğitim vermek,
- Yıllık faaliyet raporu hazırlamak ve onu Rusya Federasyonu cumhurbaşkanına, Federasyon konseyine, parlamentoya, başbakana, anayasa mahkemesine, başsavcıya, soruşturma komisyonu başkanına, yüksek mahkemeye göndermek,
- Vatandaşların hak ve özgürlüklerinin kabaca ve kapsamlı bir şekilde ihlali söz konusu olduğu zaman bu durumu parlamentoya bildirmek,
- Rusya Federasyonu vatandaşlarının bazı hak ve özgürlüklerine uyma konusunda parlamentoya özel raporlar göndermek,
- İnsan hak ve özgürlükleri ihlallerini araştırmak için parlamento heyeti oluşturmak, parlamento oturumları düzenleme teklifi ile parlamentoya başvuruda bulunmak ve söz konusu heyet ve oturumlara katılmak,
- İnsan hak ve özgürlüklerini korumak için genel yargı mahkemeleri ve anayasa mahkemesine başvuruda bulunmak,

- Kendi yetkileri çerçevesinde ortaya gelen vatandaşların hak ve özgürlüklerinin kapsamlı ve kaba bir şekilde ihlallerinde, özel sosyal öneme sahip olaylarda veya kendi başına yasal yollara başvuramayan kişileri koruma ihtiyacı doğduğunda gerekli tedbirleri almak,
- İnsan ve vatandaşların hak ve özgürlükleri alanındaki kolluk uygulamasını analiz etmek ve onu iyileştirme konusunda teklifler sunmak,
- Rusya Federasyonu'ndaki vatandaşların hak ve özgürlüklerinin korunması ile ilgili durum hakkında devlet organlarını ve toplumu bilgilendirmek,
- Devlet organlarına, yerel yönetim organlarına ve devlet memurlarına vatandaşların hak ve özgürlükleri, idari prosedürleri iyileştirme konusunda genel fikir ve öneriler göndermek.

Ombudsman hem devlete hem de sivil topluma eşit derecede ait olan bir kurumdur. Hem insan haklarını koruyan ve ihlal edilen hakların iadesi için çalışan sivil toplumun koruyucusu olarak hem de vatandaş ile devletin kesişme noktasında çıkan çatışma ve anlaşmazlıklara çözüm bulup bir çeşit vatandaş avukatı olan ombudsmanın yürüttüğü faaliyetler mevcut olan yargısal insan hak ve özgürlükleri koruma mekanizmalarını tamamlamaktadır (Kartamışeva, 2011: 46).

Ombudsman işlevsel amacına ulaşırken şikâyetçi kişinin yalnızca yasaya uygun davranıp davranmadığını değil, insanlık, mantık, etkinlik, dürüstlük ve adalet açısından da değerlendirmektedir (Şeyenkov, 2006: 35). Bunun yanında ombudsmanın faaliyetleri genel ve özel hukuk organlarının yetkilerini iptal etmek değil, sadece hakları ihlal edilen vatandaşlara destek olmak ve kamuoyu oluşturmak ile sınırlıdır. Özel durumlarda ilgili konu hakkında rapor hazırlayarak parlamento üyelerine sunabilmektedir (Nebratenko, 2015: 68). Her yıl ombudsmanın web sayfasında faaliyet raporunun yanında insan hak ve özgürlükleri konusunda çeşitli aydınlatıcı ve bilgilendirici yayınları da yapılmaktadır. Bu tür faaliyetlerini internet sayfası, medya aracılığıyla paylaştıkları belgeler, raporlar vb. aracılığıyla veya başvuruda bulunan vatandaşlara ücretsiz danışmanlık yaparak gerçekleştirebilmektedir (Musaeva-Gadjimahadov, 2014: 27).

Ayrıca sosyal öneme sahip insan hakları ihlalleri, kendi haklarını korumak için yasal yollara başvurma imkânı olmayan kişiler söz konusu olduğunda kendi yetkileri çerçevesinde önlemler alma hakkına da sahiptir (İşuk, 2016: 86). Ombudsman vatandaşlardan gelen şikâyetleri incelemekle yetinmeyip, sürekli olarak merkezi ve

yerel yönetim organları ile etkileşim içerisinde bulunarak insan hak ve özgürlüklerinin ihlal edilip edilmediğini izlemekte, ülkenin yasalarını analiz etmekte ve vatandaşları insan hakları konusunda aydınlatmaktadır (Şeyenkov, 2006: 35).

Rusya Federasyonu vatandaşları, yabancılar ve vatansız kişilerin merkezi yönetim ve yerel yönetim organlarının, devlet memurlarının kararlarına veya eylemlerine (eylemsizliğine) idari ya da mahkeme yoluyla şikâyet etmesi neticesinde verilen idari veya hukuki karara itiraz etmek istediklerinde haklarının korunması amacıyla ombudsmana başvurabilmektedirler. Bunun yanında kitlesel veya kaba bir şekilde insan hak ve özgürlükleri ihlal edildiği zaman, özel sosyal öneme sahip olaylarda ya da tek başına yasal yollarla kendi haklarını koruyamayan kişilerin haklarını koruma söz konusu olduğunda ombudsman; kendi yetkileri çerçevesinde gerekli önlemler alabilmektedir. Ayrıca ombudsman herhangi bir olay için temyiz işlemlerine başlayıp başlamama konusunda da son derece özgürdür (Evseyev-Lyadova-Lyadova, 2015: 93).

Ombudsmanın yetki ve görevlerinden bahsederken değinilmesi gereken en önemli nokta; ombudsmanın yasal olarak siyasi faaliyetlere girmesi, bilim ve sanat haricinde diğer ücretli veya ücretsiz işlerde çalışması, milletvekili olması ve devlet organlarında çalışması yasaklanmıştır. Dolayısıyla ombudsmanlık görevine başlayan kişi, adı geçen herhangi bir işle uğraşıyor ise göreve başladığı günden itibaren 14 gün içerisinde eski işine son vermek zorundadır. Özellikle de üye olduğu siyasi partiden ayrılması da gerekmektedir. Aksi takdirde ombudsmanlık görevine son verilmesi yasalarda öngörülmüştür. Ombudsman görevini yerine getirirken sadece anayasaya karşı sorumlu olup hiçbir devlet organına veya memuruna hesap vermek zorunda değildir (Evseyev-Lyadova-Lyadova, 2015: 93).

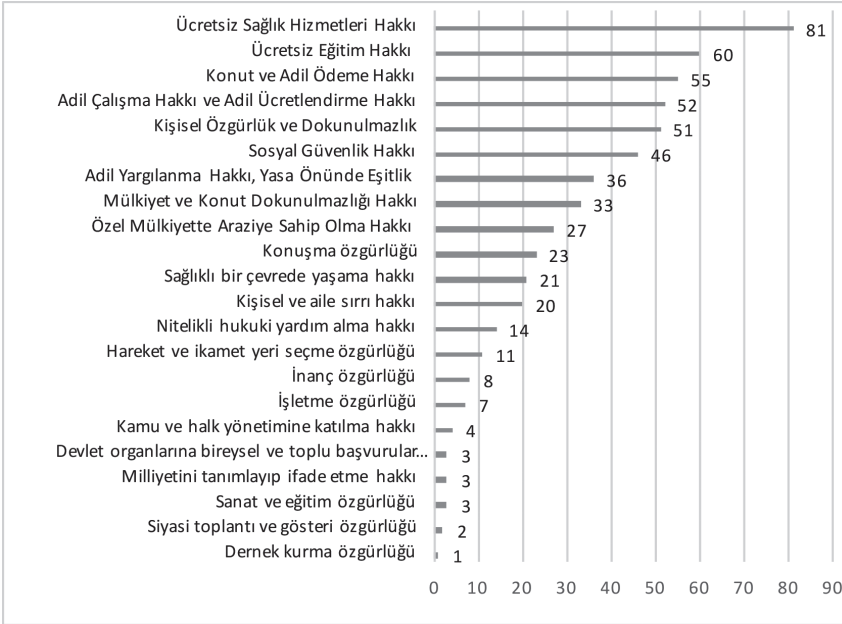
Ombudsman her akademik yılın sonunda Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanına, Federasyon Konseyine ve Parlamento'ya, Rusya Hükümetine, Anayasa Mahkemesine, Yüksek Mahkemeye, Yüksek Tahkim Mahkemesine, Rusya Federasyonu Başsavcısına, bakanlık ve birimlere, kitle iletişim araçlarına ve federe devletlere faaliyet raporu göndermektedir. Bununla birlikte parlamento'ya bireysel ve kitlesel insan hakları ihlali olayları, onları onarmak için yapılan çalışmaları, bu ihlalleri ortadan kaldırmak için alınacak yasal, ekonomik, kurumsal vb. önlemleri içeren özel rapor gönderilmektedir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yasası, 1997: mad. 33).

2.6. Başvuru Şartları ve Değerlendirmeleri

Vatandaşlar ilgili konuda şikâyetlerini bireysel veya toplu bir şekilde ombudsmanlık kurumuna çeşitli araçlar ile gönderebilmektedir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2014: 3). Ombudsmana en çok mahkeme kararına ve karar verme prosedürüne ilişkin memnuniyetsizlik (kararların yeniden değerlendirilmesi, af ve yargı süreci), sosyal sorunlar (barınma sorunları, sosyal ödemeler ve yardımlar), ekonomik sorunlar (girişimcilik ve istihdam), siyasi sorunlar (kamu etkinliklerinin organizasyonu, siyasi partilerin faaliyetleri gibi siyasi etkinlikler) ve kültürel sorunlar gibi alanlarda şikâyetler gelmektedir (Borisov, 2011: 13).

2017 yılı verilerine göre Rusya Federasyonu vatandaşlarının insan hak ve özgürlükleri konusunda öncelik verdiği konular aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

Şekil 1. İnsan Hak ve Özgürlükleri Değerlendirmeleri

Kaynak: Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2018, s. 14

Ombudsman kendine gelen başvuruları incelemede aşağıda belirtilen 4 yoldan birini izlemekte özgürdür (Halin, 2012: 214):

- Eğer şikâyetçi merkezi yönetim ve yerel yönetim organlarının, devlet memurlarının kararlarına ve hareketlerine (hareketsizliklerine) yargısal veya idari itirazda bulundaysa ve bunun sonucunda verilen karardan memnun değilse onun şikâyetini kabul etmek,
- Şikâyetçiye hangi organa gitmesi gerektiği konusunda yön göstermek,
- Eğer söz konusu şikâyet merkezi yönetim ve yerel yönetim organı veya devlet memuru ile alakalı ise direk onlara başvuru yapmak,
- Yasaya uygun olmaması sebebiyle şikâyeti reddetmek.

Bunun dışında toplum üzerinde özel öneme sahip toplu hak ihlali söz konusu ise veya yasaları, kolluk uygulamalarını ve idari süreçleri iyileştirme konusunda teklifler geldiyse ombudsman inisiyatifi eline alarak inceleme başlatabilmektedir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2014: 3).

Ombudsmanın yıllık raporları sonuçlarına göre şikâyetçilerin en az yarısının hukuksal yollara başvurmadan direk ombudsmana geldiği tespit edilmiştir. Bu durumda ombudsman yasal danışman rolünü üstlenerek ilgili kişilerin hangi kurumlara başvurması ve kendi hakkını nasıl savunması gerektiği konusunda bilgi vermektedir (Balayan, 2012: 124). Örneğin 2017 yılında ombudsmanlık kurumu, toplam başvuranlardan 26,038 şikâyetçiye kişisel hakları ile ilgili bilgiler vererek koruma yolları hakkında tavsiyelerde bulunmuştur (Rusya Federasyonu Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2018: 33). Bu da vatandaşların kendi haklarını koruma konusunda eğitime ve aydınlatılmaya ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ombudsmanın vatandaşları hukuki yönden aydınlatma çalışmalarının son derece gerekli olduğu aşikârdır.

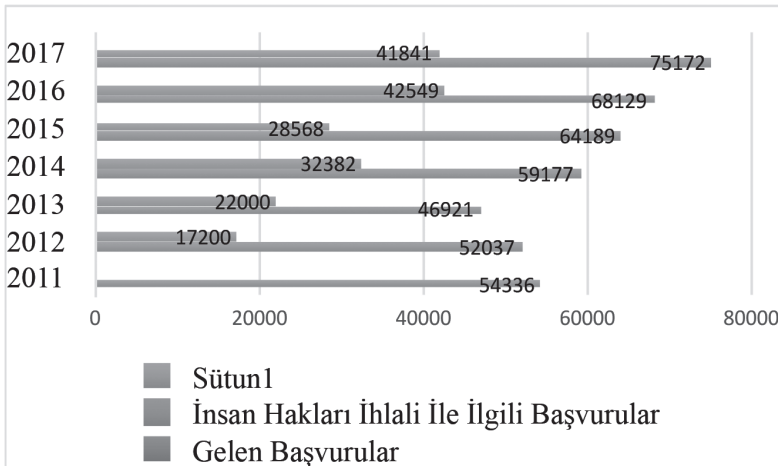
Başvuruların, hak ihlalinin üzerinden 1 yıl geçmeden veya şikâyetçinin hak ihlalinin haberi olduğu an yapılması gerektiği de önemli bir husustur (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yasası, 1997: mad. 17). Ombudsmanlık kurumuna gelen şikâyetler neticesinde haksızlığa uğrayan kişilerin ise genelde yasadaki boşluklar veya kamu politikasındaki hatalardan dolayı değil, daha çok devlet memurlarının görevlerini yeteri derecede düzgün bir şekilde yerine getirmemesinden kaynaklandığı ortaya konulmuştur (Balayan, 2012: 124).

Aşağıda Rusya Federasyonu ombudsmanlık kurumunun sunduğu yıllık raporlardan derlenen verilere yer verilmiştir. Raporlardaki veriler ise (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2014: 4):

- Bireysel ve toplu şikâyetler,
- Ombudsmanın vatandaşlar ile görüşmeleri sırasında alınan şikâyetler,
- Cezaevleri, askeri birimler, kapalı bölgesel oluşumlar, yetimhane, psikiyatrik hastane vb. kurumların denetlenmesi sonucunda toplanan veriler,
- Ombudsmanın merkezi yönetim ve yerel yönetim organları ile olan yazışmaları,
- Rusya Federasyonu bölge ombudsmanlarından gelen belge ve materyaller,
- Bilimsel konferans ve seminerlerde sunulan araştırma ve materyaller,
- Sivil toplum örgütlerinden gelen mesajlar,
- Ve kitle iletişim araçlarının yayınlarından toplanmıştır.

2014 yılında yürürlüğe giren internet aracılığıyla şikâyetleri iletme sistemi geleneksel olan elden, telefon aracılığıyla ve yazılı şekilde şikâyetleri iletmenin yanında hem zaman tasarrufu hem kolaylık açısından vatandaşlara fayda sağladığı söylenebilir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2015: 34). Aşağıdaki şekilde 2011-2017 yılları arasında Rusya Federasyonu ombudsmanına gelen başvurulara yer verilmiştir.

Şekil 2. Rusya Federasyonu Ombudsmanına Gelen Başvurular

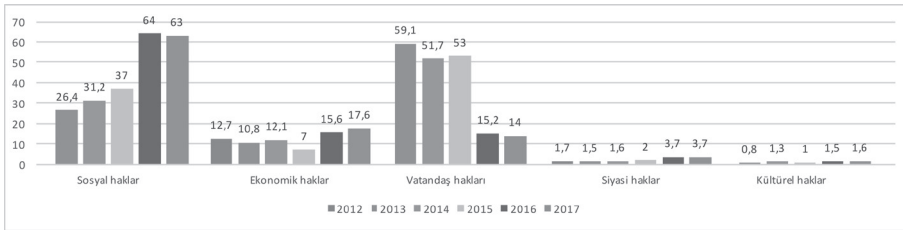
Kaynak: 2011-2017 yılları arasında yayınlanan Rusya Federasyonu ombudsmanı yıllık raporlarından derlenmiştir.

Genelde başvuruların %98,5'i Rusya Federasyonu'ndan, %1,5'i ise ülke dışında yaşayan vatandaşlardan gelmektedir. 2013 yılında 100 kişiye ortalama 15,8 şikâyet gelmiş, bu ise 2012 yılına göre biraz düşüş (17,2) olduğunu göstermektedir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2014: 9). 2014 yılında gelen şikâyetlerin sayısı bir önceki yıla göre %43,6'ya artış göstermiştir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2015: 34).

2016 yılında gelen şikâyetlerin %62,45'i merkezi ve yerel yönetim organlarında görev yapan memurlara yöneliktir. Vatandaşlar söz konusu organların çalışmalarında insan haklarını koruma konusunda birçok eksikliklerin olduğunu ve bu yöndeki çalışmaların etkinliğinin artırılmasına vurgu yapmışlardır (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2017: 26). 2017 yılında gelen insan hakları ihlali şikâyetlerinin oranı 2016 yılına göre çok fazla artış göstermemiştir. Bu ise, bir yandan toplumdaki siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarı, diğer yandan ombudsmanlık kurumuna olan güvenin arttığını göstermektedir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Kurumu, 2018).

Aynı yıl yürürlüğe giren video konferans uygulaması sayesinde kısa zaman içerisinde ülkenin her tarafından çok sayıda başvuru kabul etme olanağı artmıştır. Ayrıca Rusya Federasyonu bölge ombudsmanları ile olan ilişkiler de güçlenmiştir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2018: 19).

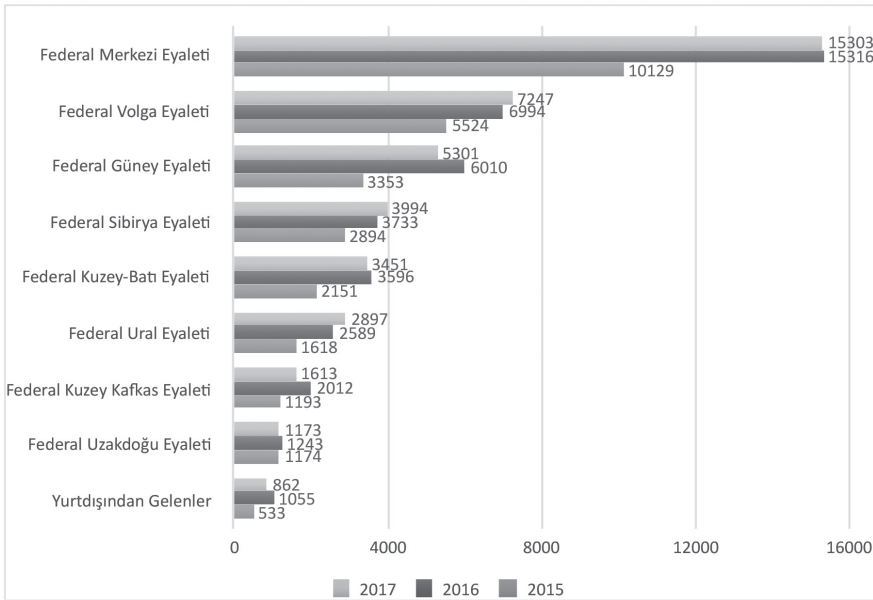
Şekil 3. İhlal Edilen Hak Oranlarının Yıllara Göre Sınıflandırılması

Kaynak: 2012-2017 yılları arasında yayınlanan Rusya Federasyonu ombudsmanı yıllık raporları.

2017 yılında gelen şikâyetlerin %55,7'sini merkezi ve yerel yönetim organlarının faaliyetlerinden memnuniyetsizlik, insan hak ve özgürlüklerini korumadaki eksiklikler ve bu yönde etkinliğin artırılmasına yönelik öneriler oluşturmaktadır (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Kurumu, 2018). Siyasal hakların ihlali kategorisinde ilk sırada temyiz hakkını gerçekleştirilememesi (%76,3) yer almaktadır (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2014: 11). Aşağıda Rusya Federasyonunda 2015-2017 yılları arasında bölgelere göre ve yurt dışından gelen başvuru sayılarına yer verilmiştir.

Şekil 4. Gelen Başvuruların Coğrafi Dağılımı

Kaynak: Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2018: 22.

Yukarıda yer alan Şekil 4'te gösterildiği gibi 2017 yılında 15,303 başvuru ile en çok başvuru Federal Merkezi eyaletten yapılmıştır. Bu ise toplam gelen başvuruların %36,5'ini oluşturmaktadır. En az başvuru ise toplam başvuruların %2,8'ini oluşturan 1,173 başvuru ile Federal Uzakdoğu Eyaletinden gelmiştir. 2016 yılına göre ise, Ural (%11,9), Sibirya (%7) ve Volga (%3,7) eyaletlerinden gelen başvuruların sayısında artış kaydedilmiştir. 2016 ve 2017 yılı verilerine göre Federal Merkezi ve Federal Güney eyaletlerinden gelen şikâyetler her 10

bin kişi başına düşen başvuru sayısı 3,90 ve 3,23 şeklinde hesaplanmıştır. En düşük sayı ise Federal Sibirya (2,07) ve Federal Uzak Doğu (1,9) eyaletlerinde görülmüştür. Örneğin, Rusya Federasyonunda 10 bin kişi başına düşen ortalama başvuru sayısı 2,79 iken, başkent Moskova'da ise bu sayı 5,85'dir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2018, s. 22-24). Bunun açıklaması söz konusu bölgelerdeki nüfus yoğunluğu, kentleşme seviyesinin yüksekliği vb. etkenler olabilir.

2013 yılında ombudsmana gelen şikâyetlerin %7,8'i yasada belirlenen kriterlere uygun olmadığından kurum tarafından şikâyetçilere geri gönderilmiştir. Başvuruların %65,1'i ise şikâyetçilerin haklarını korumanın yasal yollarını tüketmemiş olması sebebiyle başvuru sahiplerine geri gönderilmiştir. Sonuç olarak, gelen şikâyetlerin sadece %25,2'si kabul edilmiş ve bu oran içerisinde %5,2'sinin (2012 yılında %7,7) haklarının tamamen iade edilmesi mümkün olmuştur (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2014: 9).

2014 yılında insan hakları ihlali için 151 devlet memuruna karşı dava açılmış ve bu memurların 113'ü disiplin, 34'ü idari ve 4'ü hapis cezasına tabi tutulmuştur (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2015: 39). 2017 yılında ise, insan hak ve özgürlüklerini ihlal etmeleri nedeniyle 34 devlet memuru ve 32 tüzel kişiye idari ceza, 40 memura ise disiplin cezası verilmiştir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2018: 33).

2017 yılında incelemeye kabul edilen 10,123 şikâyetin 1038 şikâyetçi lehine sonuçlanmış, bu ise 2016 yılına göre (784) %30 artış olduğunu göstermektedir. Ayrıca 2015 yılı verilerine göre (227) çalışmaların etkinliği %4,5 oranında artış göstermiştir. Ayrıca ombudsmana başvuruda bulunan 26,038 kişiye hak ve özgürlüğünü koruma konusunda yazılı bir şekilde tavsiyelerde bulunulmuştur (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2018: 32).

Bunun yanında ülke sınırları içinde yaşayan yabancıların da ombudsmanın koruması altında olduğunu söylemek mümkündür. Gelen başvuruların ve yapılan çalışmaların sonucunda 16 kişiye Rusya Federasyonu vatandaşlığı verilerek, 11 kişinin ülkeye giriş yasağı kaldırılarak, 7 kişiye geçici ikamet izni ve 12 kişiye mülteci olarak ülkeye sığınma hakkı verilerek toplam 46 yabancıların hakları korunmuştur. Ombudsmanın Dışişleri Bakanlığı ile işbirliği sonucunda yurtdışında bulunan 500'den fazla Rusya Federasyonu vatandaşının da hakları

korunmuş veya iade edilmiştir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2018: 36).

3. RUSYA FEDERASYONU BÖLGELERİNDE OMBUDSMANLIK KURUMU

Rusya Federasyonu'nda insan haklarının devlet tarafından korunması için temeli 20 yıl önce atılan sistemin neticesi 2016 yılında görülmüştür. Bugün ombudsman ile ilgili özel yasalara uygun olarak ülkenin tüm 85 bölgesinde de ombudsman atanmaları yapılmıştır. Her yıl bölge ombudsmanlarına yapılan başvuruların artış göstermesi kuruma olan güvenin artmasına işaret etmektedir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2018: 273).

Rusya Federasyonunda yer alan bölge ombudsmanlık kurumları, vatandaşları devlet memurlarının hukuk dışı davranışlarından koruma amacını taşıyan son derece önemli bir devlet organıdır (Malışev, 2011: 90). Bölgelerde ombudsmanlık kurumlarının oluşturulması ve çalışmalarının ilgili bölge bütçesinden finanse edilmesi federal yasa ile düzenlenmiştir. Yasada bölgedeki ombudsmanın bölge sınırlarında yaşayan vatandaşların hak ihlali söz konusu olduğu zaman ilgili hakkın iade edilmesi, vatandaşlar ile görüşmeler yapılması ve onların yazılı şikâyetlerinin incelenmesi gibi görevleri belirtilmiştir. Ayrıca ihlal edilmiş insan haklarını onarmak için etkin mekanizma ve sürecin geliştirilmesi de ombudsmanın ana görevleri arasında yer almaktadır. Ombudsmanın görevden alınması ise bölge valisi, milletvekilleri ve milletvekili grubu tarafından gerçekleştirilebilir (Skorobogatova, 2009: 55-56).

Bölgelerdeki ombudsman kurumları 1997 tarihli Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı yasasına göre faaliyet göstermekle birlikte bu yasa her bölgede farklı şekillerde anlaşılacak birçok karmaşıklığın ortaya çıkmasına yol açmaktaydı. Örneğin, bazı bölgelerde ombudsmanın seçilme tarihi ve görev süresi tam belli değilken, bazı bölgelerde ise ombudsmanın yetkileri iyice sınırlandırılmış olup bölge devlet yönetimine karşı hesap vermekteydi. Bölge yönetimine bağımlı olarak çalışmasını gösteren önemli bir faktör ise, bazı bölgelerdeki ombudsmanlık kurumlarının kendilerine ait ofisinin bulunmaması nedeniyle faaliyetlerinde bölge yönetimine bağlı kalmasıdır. Söz konusu durumlar bölgelerdeki ombudsmanların faaliyetlerinin eşit bir şekilde gerçekleştirilemelerine, insan haklarını korumaya yönelik etkin olmamalarına, dolayısıyla

ihlal edilen hakların iade sürecinin de zorlaştırılmasına neden olmuştur (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2016: 215-216).

İnsan hakları alanında mevzuatın geliştirilme süreci devlet ile bölgelerde paralel olarak devam etmiştir. 1997-2015 yılları arasında bölgelerde insan hakları alanındaki yasaları iyileştirme yönünde toplam 600 yasa kabul edilmiştir. (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2016: 213). Fakat 2015 yılı ombudsmanlık kurumunun oluşması ve gelişmesi açısından en önemli aşama olarak ifade edilebilir. Çünkü ülke genelinde ombudsmanlık kurumunun statüsünü ve bölgelerdeki ombudsmanlık kurumlarıyla ilişkilerini net bir şekilde belirleyen iki yasa kabul edilmiştir. Söz konusu yasadan önce bölgelerdeki ombudsmanlık kurumlarının oluşturulması ve faaliyetleri 1997 yılında çıkarılan yasaya göre düzenlenmekteydi (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2016: 213).

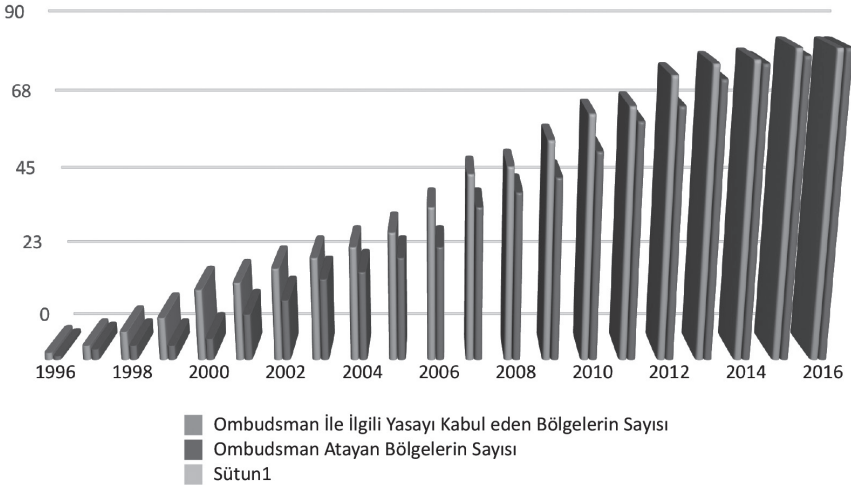
6 Nisan 2015 tarihinde kabul edilen “İnsan Hakları Ombudsmanı Faaliyetlerini İyileştirmek Amacıyla Rusya Federasyonu’nun Bazı Yasalarında Değişiklikler Yapma” yasası, bölgedeki ombudsmanların ülke düzeyindeki statüsünü belirlemiştir. Yasada aşağıdaki konularda değişiklikler gerçekleştirilmiştir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Kurumu, 2018):

- Rusya Federasyonu bölgelerindeki ombudsmanların hukuki statüsü,
- Bölge ombudsmanlarının engelsiz bir şekilde Rusya Federasyonu Hükümeti yürütme organlarının bölgesel temsilciliklerini ziyaret etme, onlardan başvuruları incelemek için gerekli belge ve materyalleri isteme hakkı,
- Araştırma sırasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları aydınlığa kavuşturmak amacıyla bölgesel devlet memurlarından açıklama istem hakkı,
- Bölge ombudsmanlarının tek veya yetkili devlet organları, memurları ile birlikte ilgili bölgesel devlet organlarını ve/veya kurumlarını onların memurlarını denetleme hakkı,
- Bölge ombudsmanlarının mahkûmlarla özel olarak görüşme hakkı.

Ayrıca bu yasa bölge ombudsmanlarının federal ombudsman ile ilişkilerini de düzenlemiştir. Rusya Federasyonu bölgelerindeki ombudsman ile ilgili

yasanın kabul edilmesi ve ombudsman atamalarının yapılması aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 5. Rusya Federasyonu Bölgelerindeki Ombudsman Atamalarının Dinamiği

Kaynak: Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2017: 311.

Bölge yönetimi bünyesinde çalışan bölge ombudsmanları faaliyetlerini yerine getirmekte birçok konuda zorluklar yaşamaktaydı. Bu yüzden 2015 yılında yapılan düzenlemeler ve bunun bir sonucu olan koordine konseyleri son derece faydalı olmuştur (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2016: 213).

Bazı bölgelerin ombudsman kurumları arası işbirliği ile ilgili sözleşmenin imzalandığı 6 Ekim 2000 tarihli Astrahan şehrindeki buluşma koordine konseyinin temelini atmıştır. 2001 yılında Smolensk şehrinde resmi olarak Koordine konseyi adlı danışma organı oluşturulmuştur. Konseyin ana görevleri; insan hakları ve özgürlüklerini koruma mekanizmalarını geliştirmek ve Rusya Federasyonu'ndaki ombudsmanlık kurumunu güçlendirmektir. 2011 yılında Rusya Federasyonu Ombudsmanı ve bölgelerdeki ombudsmanlıklar arası örgütsel temeli oluşturmak için Rusya Federasyonu'ndaki tüm ombudsmanlık kurumlarının bir arada olduğu Genel Koordine Konseyi oluşturulmuştur. O tarihten itibaren konsey gündeminde ilgili devlet organı memurlarının da katıldığı en acil ve güncel sorunların çözümü için ortak politika üretmek, güncel

bilgi ve tecrübe değişimi yapmak vb. gibi çalışmalar devam etmektedir (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu, 2016: 214).

SONUÇ

İsveç'te ortaya çıkan ombudsmanlık kurumu özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra değişen toplumsal yapı ve gelişen teknolojiye paralel olarak dünyada farklı ülkelerde kurulmaya başlamıştır. Zaman içerisinde genel ombudsmanlık kurumunun yanı sıra askeri ombudsmanlık, yerel yönetimler ombudsmanlığı, tüketici ombudsmanı gibi spesifik ombudsmanlık türleri de kurulmaya başlamıştır.

Ombudsmanlık kurumu kısa zaman zarfında insan haklarını koruma alanında etkin bir şekilde çalışan ve mevcut olan insan hakları ve özgürlüğünü koruma mekanizmalarına uyum gösterebilen bir organ olarak kendini göstermiştir. Yakın gelecekte de insanların hak ve özgürlüğünü korumanın yargı dışı asıl araçlarından biri olmayı amaçlamaktadır. Ombudsmanlık kurumunun kurulduğu günden itibaren faaliyet gösterdiği ülkelerde faaliyetlerinden olumsuz etkilenenlerin olmadığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla insan haklarını korumanın resmi olmayan aracı olarak gittikçe gelişmekte ve çeşitli türleri de başarılı bir şekilde faaliyet göstermektedir.

Rusya Federasyonunda insan haklarını koruma alanında uluslararası normlara uyma çabası, demokrasiyi güçlendirmek ve etkin bir kamu yönetimi sisteminin kurulması için ilk adım 1991 yılında atılmıştır. Bu tarihte “İnsan ve Vatandaşın Hak ve Özgürlükleri Beyannamesi” imzalanmıştır. İki yıl sonra Yeltsin tarafından ombudsmanlık kurumunun işlevini gören insan hakları komisyonu kurulmuştur. Ombudsmanlık kurumu, 1993 yılında imzalanan Rusya Federasyonu Anayasasının 103. maddesine göre oluşturulmuştur. 1996 yılında “Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı” federal yasası kabul edilene kadar 1994 yılında imzalanan “İnsan Hakları Ombudsmanının Yasal Görevlerini Sağlamak İçin Önlemler” adlı cumhurbaşkanı kararnamesine göre faaliyet göstermiştir. 1996 yılında parlamento tarafından “Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı ile İlgili” federal yasa kabul edilmiştir. 26 Şubat 1997 yılında cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasa, ombudsmanın statüsünü, yetkilerini, göreve atanma ve görevden alınma prosedürünü belirlemiştir. Rusya Federasyonunda ombudsmanlık kurumunun kurulması demokratik dönüşümün önemli bir yapı taşı olarak görülebilir.

21 yıllık resmi geçmişi bulunan ombudsmanlık kurumu bu süre zarfında önemli gelişmeler kat etmiştir. Rusya Federasyonununun 85 bölgesinde de bölge ombudsmanlıkları oluşturulmuştur. Geçen süre zarfında ombudsmanın hem bilinirliği hem de vatandaşların kuruma olan güveni artmıştır. Bu durum başvuru sayısında yaşanan artışa da yansımıştır. Ancak gerek federal düzeyinde gerekse de federe devletler düzeyinde faaliyet gösteren bölge ombudsmanlarının önemli problemlerinin hala tam anlamıyla çözüme kavuşturulmadığı ifade edilmektedir.

Bazı bölgelerde yerel ombudsmanların kendilerine ait ofisi bulunmamaktadır. Bu yüzden Karelia, Başkurdistan Cumhuriyeti, Ryazan, İvanov, Pskov bölgeleri, Nenets ve Khanty Mansi özerk bölgelerinde hükümet veya parlamento organlarının yanında çalıştığı görülmektedir. Bu durum kurumun en önemli ilkelerinden biri olan bağımsızlık ilkesini tehlikeye atarak devlet organlarına bağımlı kalmasına sebep olmaktadır (Meşkova-Sinçuk, 2014: 23). Yerel ombudsmanların çalışma etkinliğini arttırmak için yasal olarak mali kaynaklarının belirtilmesi gerekmektedir. Ayrıca her ombudsmana ayrı ofis olanağı sağlanmalıdır.

Her yıl ombudsmanlık kurumu tarafından hazırlanan raporun merkezi ve yerel yönetim organları tarafından yeterince önemsenmediği ve gerekli adımların atılmadığı görülmektedir. Vatandaşların devlete karşı devam eden masumiyet karinesi dikkate alınarak tüm hukuk sisteminin işleyişini etkileyen baskıcı bilinci ortadan kaldırmaya yönelik adımların atılması gerekmektedir. Bencil çıkarları güden ve vatandaşların insanlık onurunu tamamen göz ardı eden kamu kurumları tarafından oluşturulan bürokratik engellerin üstünlüğü kaldırılarak vatandaş odaklı bir sistem oturtulmalıdır.

KAYNAKÇA

- ABEDIN, Najmul (2011). “Conceptual and Functional Diversity of the Ombudsman Institution: A Classification”, **Administration & Society**, Cilt: 43, Sayı: 8, , ss. 896-929.
- ARKLAN, Ümit (2006). “Bir Kamu Denetim Sistemi Olarak Ombudsman ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Selçuk İletişim Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 3, ss. 82-100.
- BALAYAN, Ellada (2012). “Mesto İnstituta Ombudsmena v Mehanizme Obespeçeniya Prav i Svobod Çeloveka i Grajdantina” (İnsan ve Vatandaş Hak ve Özgürlüklerini Koruma Mekanizmasındaki İnsan Hakları Ombudsmanının Yeri), **Sosyal ve Beşeri Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 9, ss. 122-129.
- BERDNİKOV, Nikolay (2015). “İnstitut Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka “Ombudsmena” i Ego Rol v Obespeçenii Politiçeskih Prav i Svobod Grajdan v Rossii” (Rusya’daki İnsan Hakları Ombudsmanı Kurumu ve Vatandaşların Siyasi Hak ve Özgürlüklerini Sağlamadaki Rolü), **Rusya İçişleri Bakanlığı Ekonomik Güvenlik Akademisi Dergisi**, Sayı: 4, ss. 33-36.
- BORİSOV, Yan (2011). İnstitut **Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka: Zaru-bejnıy Opıt i Rossiyskaya Praktika** (İnsan Hakları Ombudsmanı Kurumu: Yabancı Ülkelerin Deneyimi ve Rusya’daki Uygulama), Orenburg Enstitüsü Çalışmaları, 13. Baskı, Orenburg.
- BOZASLAN, Bakko Mehmet (2016). **Rusya Federasyon’unda Ombudsmanlık**, Editör: Bekir Parlak ve Kadir Caner Doğan, Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri: Dünyanın Altı Kıtasında Ülke Ombudsmanlarının Yapısal-Kurumsal ve İşlevsel Açılardan Analizi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 93-106.
- COŞKUN, Burak ve Günaydın, Hamza (2015). “Ombudsmanlığın Kökeni Meselesi Bağlamında Türk-İslâm Devlet Geleneğinde Şikâyet Hakkının Kurumsal Tekâmülü”, **Ombudsman Akademik Dergisi**, Sayı: 3, ss. 9-60.
- DADAŞEVA, Malika (2006). **Stanovlenie i Razvitie İnstituta Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka v Subyektah Rossiyskoy Federatsii (Rusya Federasyonu Bölgelerinde İnsan Hakları Ombudsmanının Kuruluşu ve Gelişmesi)**, Doktora Tezi, Mahaçkala.
- DIAW, Mariteuw Chimere (2008). “Ombudsmen, People’s Defenders and Mediators: Independence and Administrative Justice in State Transformation”, **Overseas Development Institute**.

- EVSEYEV, Aleksey, Lyadova, Anastasia ve Lyadova, Zoya (2015). “Razvitie İnstituta Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka v Sovremennoy Rossii” (Çağdaş Rusya’da İnsan Hakları Ombudsmanı Kurumunun Gelişimi), **Sosyoloji ve Hukuk**, Cilt: 3, Sayı: 29, ss. 86-98.
- FINKEL, Evgeny (2006). “Defending Rights, Promoting Democracy: The Institution of Ombudsman in Poland, Russia”, **European forum THTE Hebrew University and Bulgaria**, Hemut Kohl Institute for European Studies.
- FRANK, Bernard (1970). “The Ombudsman and Human Rights”, **Administrative Law Review**, Cilt: 22, Sayı: 3, ss. 467-492.
- GİŞİ, Selçuk (2017). “Ombudsmanlık Kurumu, İsveç ve Fransa Ülke Uygulamaları ile Avrupa Ombudsmanı Üzerine Bir İnceleme”, **Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi**, Sayı: 2, ss. 1-42.
- HALİN, Andrey (2012). “Aktualnie Voprosı Funktsionirovaniya İnstituta Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka v RF” (Rusya Federasyonu’ndaki İnsan Hakları Ombudsmanı Enstitüsünün Güncel İşleyiş Sorunları), **Toplum ve Hukuk**, Cilt: 5, Sayı: 42, ss. 213-215.
- İŞUK, Vladimir (2016). “Stanovlenie i Razvitie İnstituta Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka v Rossii” (Rusya’da İnsan Hakları Ombudsmanının Kuruluşu ve Gelişmesi), **Anayasa ve Devlet Hukuku Dergisi**, Sayı: 1, ss. 139-142.
- KARTAMIŞEVA, Natalya (2011). “Aktualnye Problemy Deyatelnosti Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka v Rossiyskoi Federatsii” (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Faaliyetlerinin Aktüel Problemleri), **Aktualnye Problemy Rossiyskogo Prava**, Cilt 18, Sayı: 1, ss. 45-56.
- KOKAREV, Konstantin (2009). “İnstitut Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka v Subyektah Rossiyskoy Federatsii” (Rusya Federasyonu Bölgelerindeki İnsan Hakları Ombudsmanı Kurumu), **Siyasi Bilimler**, Sayı: 2, ss. 109-120.
- KOMBAROV, Nikolay (2009). “İnstitut Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka: Opit Zakonodatelnogo Regulirovaniya i Praktičeskoj Deyatelnosti” (İnsan Hakları Ombudsmanı Kurumu: Yasal Düzenleme ve Uygulama Deneyimleri), **Hukuk ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 3, ss. 26-31.
- KUTLU, Önder, Örselli, Erhan ve Kahraman, Selçuk (2018). “Türkiye’de Yerel Yönetimler Ombudsmanlığının Uygulanabilirliği”, **Ombudsman Akademik Dergisi**, Sayı: 8, ss. 15-38.

- MALIŞEV, Evgeniy (2011). “Problemı Razvitiya İnstituta Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka v Rossiyskoy Federatsii: Regionalnyy Aspekt” (Rusya Federasyonu’nda İnsan Hakları Ombudsmanı Kurumunun Gelişme Sorunları: Bölgesel Boyut), **Sibirya Bilimsel Bülteni**, Cilt: 2, Sayı: 4, ss. 90-94.
- MEŞKOVA, Aleksandra ve Sinçuk, Yuriy (2014). “İstoriya Stanovleniya i Razvitiya İnstituta Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka v Rossiyskoy Federatsii” (Rusya Federasyonu’nda İnsan Hakları Ombudsmanının Kurulması ve Gelişmesi), **İnsan Sermayesi**, Cilt: 3, Sayı: 63, ss. 20-24.
- MUSAEVA, Gabibat ve Gadjimahadov, V. (2014). “Upolnomoçenniy po Pravam Çeloveka Rossiyskoy Federatsii Kak Spetsiolizirovanny İnstitut po Sodeystviyu Zaşiti Prav i Svobod Grajdan” (Vatandaşların Hak ve Özgürlüğünü Korumaya Yardımcı Özel Enstitü Olarak Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı), **DGU Hukuk Bülteni**, Sayı: 2, ss. 25-27.
- NABİEV, Anar (2016). “Konstitutsionno-Pravovoy Status Upolnomoçennogo po Pravam Çeloveka v Rossiyskoy Federatsii i Napravleniya Ego Soverşenstvovaniya” (Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanının Yasal Durumu ve Onu İyileştirmenin Yöneleri), **Academy**, Cilt: 7, Sayı: 10, ss. 42-48.
- NEBRATENKO, Olga (2015). “Mehanizmi Zaşiti Prav i Svobod Çeloveka i Grajdannina v Rossiyskoy Federatsii” (Rusya Federasyonu’nda İnsan ve Vatandaş Hak ve Özgürlüklerini Koruma Mekanizmaları), **Rusya Federasyonu İçişleri Bakanlığı Rostov Hukuk Enstitüsü**, Rostov-na-Donu.
- REIF, Linda C. (2000). **The Ombudsman, Good Governance and The International Human Rights System**, Martinus Nijhoff Publishers, Boston.
- ROWAT, Donald. Cameron (1968). “The Ombudsman: Citizen’s Defender”, **George Allen & Unwin**, ss. 288-292.
- Rusya Federasyonu Anayasası, (1993). <http://constitution.kremlin.ru/> (Erişim Tarihi: 5.03.2018).
- Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Kurumu (2018). http://map.rightsrf.ru/Karta_Yadro/ross_fed_inst.html (Erişim Tarihi: 10.06.2018).
- Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yasası (1997). http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_13440/ (Erişim Tarihi: 29.04.2018).

- Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu (2014). <http://ombudsmanrf.org/upload/files/docs/appeals/doclad2013.pdf> (Erişim Tarihi: 5.03.2018).
- Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu (2015). <http://ombudsmanrf.org/www/upload/files/docs/appeals/doklad2014.pdf> (Erişim Tarihi: 5.03.2018).
- Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu (2016). <http://ombudsmanrf.org/www/upload/files/docs/appeals/d2015w.pdf> (Erişim Tarihi: 5.03.2018).
- Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu (2017). http://ombudsmanrf.org/www/upload/files/docs/appeals/doc_2016_medium.pdf (Erişim Tarihi: 5.03.2018).
- Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı Yıllık Raporu (2018). http://ombudsmanrf.org/upload/files/docs/lib/lite2-doclad_20.04.18.pdf (Erişim Tarihi: 5.03.2018).
- ŞİMANOVSKİY, Sergey (2013). “İnstitut Ombudsmena i Ego Rol v Političeskoj Sisteme Obşestva” (Ombudsmanlık Kurumu ve Onun Toplumun Siyasi Sistemindeki Rolü), *Vestnik BDU*, Cilt: 3, Sayı: 1, ss. 87-90.
- SKOROBOGATOVA, Oksana (2009). “Opıt İstoričeskih i Sovremennih Modely Ombudsmena v Deyatelnosti po Pravam Čeloveka v Rossii” (Rusya İnsan Hakları Faaliyetlerinde Tarihi ve Çağdaş Ombudsman Modellerinin Tecrübesi), *Amur Devlet Üniversitesi Bülteni*, Sayı: 46, ss. 53-57.
- ŞEYENKOV, Oleg, Zarojdenie i Razvitie İnstituta Ombudsmena: Mirovoy Opıt (Ombudsmanlık Kurumunun Oluşturulması ve Geliştirilmesi: Dünya Tecrübesi). <https://cyberleninka.ru/search?q=%D1%88%D0%B5%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2> (Erişim Tarihi: 1.03.2018).
- THARKAHO, Marina (2008). “Osobennosti Formirovaniya İnstituta Ombudsmena v Zarubejnih Stranah” (Yabancı Ülkelerindeki Ombudsman Enstitüsünün Kuruluşunun Özellikleri), *Adıgey Devlet Üniversitesi Dergisi*, Sayı: 1.
- Türk Dil Kurumu. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ae5b4cb96f952.74830075 (Erişim Tarihi: 5.03.2018).